

Jens Peter Jensen

Religionshistoriske tekster på latin

Indholdsfortegnelse

I. Forord

II. Tekster

1. Carmen Arvale
2. Senatusconsultum de Bacchanalibus
3. Marcus Porcius Cato: De agricultura, CLX
4. Marcus Porcius Cato: De agricultura, LXXXIII
5. Varro: De lingua Latina, VII 6 - 12 om 'templum'
6. Cicero: De natura deorum, II 10-12
7. Cicero: De legibus, II 20-22
8. Cicero: De divinatione, I 118-119
9. Cicero: De divinatione, II 36-37
10. Publius Ovidius Naso: Fasti, IV 905-32
11. Lucius Annaeus Seneca: Epistula ad Lucilium, XXXXVII 1-3, 5, 10
12. Publius Cornelius Tacitus: Annales, XV 44, sætn. 4-9
13. Plinius Minor: Epistula, X 96
14. Plinius Minor: Epistula, X 97
15. Aulus Gellius: Noctes Atticae, I 19
16. Minucius Felix: Octavius, IX, citeret efter Cornelius Fronto
17. Lucius Apuleius: Metamorphoseon liber XI 22-24
18. Passio Sanctorum Scillitanorum
19. Passio Perpetuae et Felicitatis
20. Quintus Septimius Florens Tertullianus: Apologeticum, XXI

21. Irenaeus Lugdunensis: Adversus haereses, I 22
22. Cyprianus: Epistula 81
23. Lactantius: Epitome divinarum institutionum, cap. 43 (= Div. Inst. lib. I, c. 8; lib. IV, c. 10 og 11)
24. Lactantius: De mortibus persecutorum, cap. 14
25. Iulius Obsequens: Prodigia
26. Firmicus Maternus: De errore profanarum religionum, cap. 2, 1-3+6
27. Evagrius: Vita Antonii, cap. 5
28. Ambrosius: De sacramentis, I 15-19
29. Hieronymus: Vulgata – Pater noster (Matthaeus 6,9-13)
30. Hieronymus: Vulgata – Johannes-evangeliet, 1, 1-9
31. Augustinus: Confessiones
32. Augustinus: Sermo 131
33. Symbolum nicaeno-constantinopolitanum (325/381 e. Kr.)
34. Regula Sancti Benedicti – Prologus
35. Acta Andreae et Matthiae apud anthropophagos, 2-3
36. Hrabanus Maurus: Veni, Creator Spiritus
37. Bernhard af Clairvaux: In Cantica LXXXIII,4: Theologia cordis
38. Jacobus de Voragine: Vita S. Francisci Assisiensis, uddrag af cap. 2+5
39. Sanctus Franciscus Assisiensis: 3 tekster
40. Sanctus Franciscus Assisiensis: Altissime, omnipotens, bone domine
41. Thomas a Celano: Dies irae
42. Thomas Aquinas: Summa Theologia – Quaestio II – Articulus 3: Utrum Deus sit
43. Malleus Maleficarum

III. Gloser til teksterne

1. Carmen Arvale (218 f. Kr.), CIL VI, 2104, v. 31 ff.
2. Senatusconsultum de Bacchanalibus (186 f. Kr.), CIL 1,2 581
3. Marcus Porcius Cato (234-149 f. Kr.): De agricultura, CLX
4. Marcus Porcius Cato (234-149 f. Kr.): De agricultura, LXXXIII
5. Varro (116-27 f. Kr.): De lingua Latina, VII, 6-12
6. Cicero (106-43 f. Kr.): De natura deorum, II, 10-12
7. Cicero (106-43 f. Kr.): De legibus, II, 20-22
8. Cicero (106-43 f. Kr.): De Divinatione, I, 118-119
9. Cicero (106-43 f. Kr.): De Divinatione, II, 36-37
10. Ovid (43 f. Kr.-17 e. Kr.): Fasti, IV, 905-32
11. Seneca (4-65 e. Kr.): Epistula ad Lucilium, XXXXVII, 1-3, 5, 10
12. Tacitus (ca. 55- ca. 120 e. Kr.): Annales, XV, 44, 4-9
13. Plinius den Yngre (62-ca. 114 e. Kr.): Epistula 96
14. Plinius den Yngre: Epistula 97
15. Aulus Gellius (2. årh. e. Kr.): Noctes Atticae, I, 19
16. Minucius Felix (2. årh. e. Kr.) citeret efter Fronto (ca. 100-170 e. Kr.): 'Octavianus', cap. IX
17. Lucius Apuleius (2. årh.): Metamorphoseon liber XI, 22-24
18. Passio Scillitanorum (180 e. Kr.), Den første martyrberetning
19. Passio Perpetuae et Felicitatis (203 e. Kr.), Martyrberetning, capp. 2+4
20. Tertullian (ca. 155 - efter 220): Apologeticum, XXI, 3, 9-10, 13-14
21. Irenaeus (2. årh.): Adversus haereses, I, 22
22. Cyprianus (3. årh. e. Kr.): Epistula 81

23. Lactantius (omkr. 300 e. Kr.): Epitome divinarum institutionum, cap. 43, 1-7
24. Lactantius (omkr. 300 e. Kr.): De mortibus persecutorum, cap. 14
25. Iulius Obsequens (4. årh.): Prodigia - A.U.C. 564/566/568/654/743 ~ 190/188/186/100/11 B.C.
26. Firmicus Maternus (4. årh. e. Kr.): De errore profanarum religionum, cap. 2
27. Antonius' liv (251-356 e. Kr.), overs. af Evagrius (ca. 320-ca. 393) efter Athanasius (295-373), cap. 5
28. Ambrosius (ca. 340-397 e. Kr.): De sacramentis, I, 5-19
29. Hieronymus (ca. 348-420 e. Kr.): Vulgata: Matth. 6, 9-13 = 'Fadervor'
30. Hieronymus: Vulgata, Joh. Ev., I, 1-9
31. Augustinus (354-430 e. Kr.): Confessiones, I, 1
32. Augustinus (354-430 e. Kr.): Sermo CXXXI
33. Trosbekendelsen (325/381 e. Kr.) - Symbolon nicaeno-constantinopolitanum
34. Sanctus Benedictus (6. årh. e. Kr.): Regula Sancti Benedicti, Prologus 1-3, 8, 15-16, 22, 39-40, 49-50
35. Acta Andreae et Matthiae apud anthropophagos (6.-8. årh.), capp. 2-3
36. Hrabanus Maurus (780-856 e. Kr.): Veni, Creator Spiritus
37. Bernhard af Clairvaux (ca. 1090-1153 e. Kr.): In Cantica, LXXXIII, 4
38. Jacobus de Voragine om Frans af Assisi (1181/82-1226 e. Kr.): Vita Francisci Assisiensis i udvalg
39. Sanctus Franciscus Assisiensis (1181/82-1226 e. Kr.): 3 skrifter
40. Sanctus Franciscus Assisiensis (1181/82-1226 e. Kr.): Solsangen: 'Altissime, omnipotens, bone

domine'

41. PS.-Thomas af Celano (13. årh. e. Kr.): Dies irae
42. Thomas Aquinas (1224/5-1274 e. Kr.): Summa Theologica: 'Gudsbeviset', art. 3
43. Malleus Maleficarum (1487 e. Kr.):
'Heksehammeren', 39C (p. 281) - 45C (p. 292)

IV. Uddybende litteraturliste til udvalgte forfattere

I. Forord

Foreliggende materialesamling er udsprunget af flere års undervisning af teologistuderende på Aarhus Universitet for mange år siden samt af religionsstuderende på Syddansk Universitet i 2015 og skal dække flere behov; dels skal de studerende kunne bruge fagets leksika og ordbøger, dels skal de kunne forstå en latinsk tekst med en dansk oversættelse som hjælpemiddel, så den studerende kan analysere og fortolke teksten i forhold til religionsfagets retningslinjer.

Der fremlægges hermed et udvalg af latinske tekster fra ca. 200 f. Kr. til ca. 1500 e. Kr., der er relevante for teologi- og religionsstuderende og fungerer som en religionshistorisk tekstsamling, der viser udviklingen i de forskellige samfunds religiøse strømninger samt udviklingen af det latinske sprog gennem 1700 år. Alle tekster er gloseret tæt, så at en umiddelbar forståelse uden alt for mange ordbogsopslag skulle være garanteret; der er lagt vægt på megen sproglig hjælp; selve fortolkningen af teksterne hører til teologi- og religionsstudiet.

Da tekstsamlingen skal give et overblik, så den studerende ud fra den kan vælge tekster til nærmere studium, er der selvfølgelig kun udvalgt brudstykker af de enkelte forfattere, og udvalget er ganske forfatterens ansvar. De fleste oversættelser er nyformulerede af undertegnede, som håber, at de letter den studerendes faglige arbejde. Hvor intet andet udtrykkeligt er nævnt, er oversættelserne forfatterens.

En tak til dr.phil. Susanne W. Rasmussen og ph.d. Laura Feldt, begge på Religionsstudier på SDU, for inspirerende ideer til tekstudvalget samt til dr.phil. Allan A. Lund for kritisk gennemlæsning af latinsk tekst og for uvurderlig hjælp med oversættelserne. En stor tak skal også lyde til cand.mag. Jo Hermann på Klassiske studier på SDU for megen hjælp og vejledning af undertegnede i forbindelse med undervisningen af de studerende.

Odense i august 2016

Jens Peter Jensen

Forslag til didaktisk tilrettelæggelse af tekstrækkefølgen for de studerende

Teksterne i bogen er ordnet kronologisk, fordi en sådan opstilling indholdsmæssigt viser romerrigets og middelalderens kulturelle og religiøse udviklingstendenser. Sådan er teksterne opstået. Men i et undervisningsforløb er der andre præmisser, der skal tilgodeses. Her gælder det teksternes sværhedsgrad rent sprogligt, og derfor foreslår jeg en inddeling i 5 læsefaser eller rubrikker: start - midte - sen - senere - senest, for at tilvejebringe en rimelig progression. I det nedenstående skema er teksternes numre sat ind som et forslag til læserækkefølge; der er selvfølgelig mange måder at rubricere på, afhængig af de øjne der ser på dem, og skemaet er kun tænkt som vejledende, men nogle tekster lader sig nemt rubricere, det gælder de nemme og de svære, andre kan optræde i forskellige læsefaser; jeg håber, at det kan tjene som ledetråd alligevel.

Fase	Tekster
<i>Start</i>	18., 19., 29., 30., 33., 38., 39., 40., 41.
<i>Midte</i>	6., 7., 8., 9., 10., 11., 13., 14., 15., 25., 26., 27.
<i>Sen</i>	28., 31., 32., 34., 35., 36., 37.,
<i>Senere</i>	1., 2., 3., 4., 5., 16., 20., 21., 22., 23., 24.
<i>Senest</i>	12., 17., 42., 43.

II. Tekster

1. Carmen Arvale

De tolv Arvalbrødres hymne til såguderne, fundet på en marmortavle fra 218 f. Kr. (Corpus Inscriptionum Latinarum = C.I.L., VI, 2104, v. 31ff.; I² 2) (jf. Der Neue Pauly, Bd. 2, Sp. 67-69)

Carmen Arvale er en gammel hymne, som fratres Arvales, arvalbrødrene, sang på den 2. festdag for Dea Dia, en frugtbarhedsgudinde, den 29. maj i en rytmisk tredelt takt.

**Original tekst på
tavlen:**

1. Enos Lases
iuvate! (x 3)
2. Neve lue rue
Marmar sins
incurrere in pleores.
(x 3)
3. Satur fu, fere
Mars, limen sali!
Sta! Berber! (x3)
4. Semunis alternei
advocapit conctos.
(x3)
5. Enos Marmor
iuvato! (x 3)
6. Triumpe! (x 5)

Rekonstrueret latinsk tekst:

0. Ibi sacerdotes clusi succincti
libellis acceptis carmen descindentes
tripodiaverunt in verba haec:

1. "Enos lares iuvate!
2. Neve luae ruae Marmar sinas/sin
incurrere in plures.
3. Satis esto, fere Mars, limen sali!
Sta! Verbera¹!
4. Semines alternei advocapite (=
advocate) cunctos.
5. Enos Marmor iuvato!
6. Triumpe!"
7. Post tripodationem deinde signo
dato publici introierunt et libellos
receperunt.

(Origo: E. H. Warmington: *Remains of Old Latin*, vol. IV, Archaic Inscriptions, London/Cambridge, Massachusetts (W. Heinemann Ltd./Harvard Univ. Press) 1967 (1. print 1940), p. 250-252); (Ernout, Alfred (1947). *Recueil de Textes Latins Archaïques (in French and Latin)*. Paris: Librairie C. Klincksieck. pp. 107-109.)

1. Carmen Arvale

Præsterne var lukket inde, stod med tøjet bundet op med et bælte, og efter at de havde modtaget de hellige bøger, delte de sig og stampede rytmisk i gulvet, mens de fremførte trylleformularen med disse ord:

1. "Hjælp os, Lærer!
2. Lad hverken blod eller nederlag, Mars, ramme mængden.
3. Vær tilfreds, vilde Mars, spring op på tærsklen. Stå - lige dér¹!
4. Tilkald på skift alle såguderne!
5. Hjælp os, Mars!
6. Triumf!"
7. Efter den rytmiske dans og efter at et tegn var givet, trådte de offentlige tjenere ind og indsamlede de hellige bøger.

¹ I originalteksten står ,Berber', hvis betydning er ganske usikker.

2. Senatusconsultum de Bacchanalibus

(Origo: (C.I.L., I² 2, 581, jv. Livius: Ab urbe condita XXXVIII, 8-19)

Bacchanalie-affæren

Bacchanalia var hemmelige ritualer, holdt til ære for Bacchus, grækernes Dionysos, i hele Middelhavsområdet, og på et tidspunkt bredte kulten sig fra Syditalien via Etrurien til Rom. Oprindeligt var det en ren kvindekult, hvor ritualer blev udført om natten fem gange månedligt; senere blev også mænd indviet. Antallet af indviede steg over alle grænser i året 186 f. Kr., således at de romerske myndigheder så sig nødsaget til at gribe ind.

Senatus consultum de Bacchanalibus er resultatet af myndighedernes indgriben i ager Teuranus, det Teuranske distrikt, i Bruttium på den italske halvøes tåspids, og senatsbeslutningen gjaldt i hele Italien, idet alle kultsteder blev destruerede, og af de 7000 indviede i Rom blev de fleste straffet med døden.

2. Original tekst på kobbertavlen

1. [Q] MARCIVS L F S POSTVMIVS L F COS SENATVM
CONSOLVERVNT N OCTOB APVD AEDEM
2. DVELONAI SC ARF M CLAVDI M F L VALERI P F Q MINVCI
C F DE BACANALIBVS QVEI FOEDERATEI
3. ESENT ITA EXDEICENDVM CENSVERE NEIQVIS EORVM
BACANAL HABVISE VELET SEI QVES

4. ESENT QVEI SIBEI DEICERENT NECESVS ESE BACANAL
HABERE EEIS VTEI AD PR VRBANVM
5. ROMAM VENIRENT DEQVE EEIS REBVS VBEI EORVM
VER[B]A AVDITA ESENT VTEI SENATVS
6. NOSTER DECERNERET DVM NE MINVS SENATOR[I]BVS C
ADESENT [QVOM E]A RES COSOLORETVR
7. BACAS VIR NEQVIS ADIESE VELET CEIVIS ROMANVS
NEVE NOMINVS LATINI NEVE SOCIVM
8. QVISQVAM NISEI PR VRBANVM ADIESENT ISQVE [D]E
SENATVOS SENTENTIAD DVM NE
9. MINVS SENATORIBVS C ADESENT QVOM EA RES
COSOLERETVR IOVSISSET CE[N]SVERE
10. SACERDOS NE QVIS VIR ESET MAGISTER NEQVE VIR
NEQVE MVLIER QVISQVAM ESET
11. NEVE PECVNIAM QVISQVAM EORVM
COMOINE[MH]ABVISE VE[L]ET NEVE MAGISTRATVM
12. NEVE PRO MAGISTRATV[D] NEQVE VIRVM [NEQVE
MVL]IEREM QVISQVAM FECISE VELET
13. NEVE POST HAC INTER SED CONIOVRA [SE NEV]E
COMVOVISE NEVE CONSPONDISE
14. NEVE CONPROMESISE VELET NEVE QVISQVAM FIDEM
INTER SED DEDISE VELET
15. SACRA IN OQOLTOD NE QVISQVAM FECISE VELET NEVE
IN POPLICOD NEVE IN
16. PREIVATOD NEVE EXTRAD VRBEM SACRA QVISQVAM
FECISE VELET NISEI
17. PR VRBANVM ADIESET ISQVE DE SENATVOS
SENTENTIAD DVM NE MINVS
18. SENATORIBVS C ADESENT QVOM EA RES COSOLERETVR
IOVSISSET CENSVERE
19. HOMINES PLOVS V OINVORSEI VIREI ATQVE MVLIERES
SACRA NE QVISQVAM

20. FECISE VELET NEVE INTER IBEI VIREI PLOVS DVOBVS
MVLIERIBVS PLOVS TRIBVS
21. ARFVISE VELENT NISEI DE PR VRBANI SENATVOSQVE
SENTENTIAD VTEI SVPRAD
22. SCRIPTVM EST HAICE VTEI IN CONVENTIONID
EXDEICATIS NE MINVS TRINVM
23. NOVNDINVM SENATVOSQVE SENTENTIAM VTEI
SCIENTES ESETIS EORVM
24. SENTENTIA ITA FVIT SEI QVES ESENT QVEI ARVORSVM
EAD FECISENT QVAM SVPRAD
25. SCRIPTVM EST EEIS REM CAPVTALEM FACIENDAM
CENSVERE ATQVE VTEI
26. HOCE IN TABOLAM AHENAM INCEIDERETIS ITA SENATVS
AIQVOM CENSVIT
27. VTEIQVE EAM FIGIER IOVBEATIS VBI FACILVMED
GNOSCIER POTISIT ATQVE
28. VTEI EA BACANALIA SEI QVA SVNT EXSTRAD QVAM SEI
QVID IBEI SACRI EST
29. ITA VTEI SVPRAD SCRIPTVM EST IN DIEBVS X QVIBVS
VOBEIS TABELAI DATAI
30. ERVNT FACIATIS VTEI DISMOTA SIENT IN AGRO TEVRANO

(Origo: E. H. Warmington: *Remains of Old Latin*, vol. IV, Archaic Inscriptions, London/Cambridge, Massachusetts (W. Heinemann Ltd./Harvard Univ. Press) 1967 (1. print 1940), p. 254-259) (*Ernout, Alfred (1947). Recueil de Textes Latins Archaïques (in French and Latin). Paris: Librairie C. Klincksieck. pp. 58-68.*)

(Origo:

https://pt.wikipedia.org/wiki/Senatus_consultum_de_Bacchanalibus)

2. Transskription til klassisk latin

1. [Q.] Marcius L. f(iilius), S(purius) Postumius L. f(iilius) co(n)s(ules) senatum consoluerunt N(onis) Octob(ribus), apud aedem
2. Bellonai. Sc(riبدو) adf(uerunt) M. Claudi(us) M. f(iilius), L. Valeri(us) P. f(iilius), Q. Minuci(us) C. f(iilius). De Bacchanalibus qui foederati
3. essent, ita edicendum censuere: «Nequis eorum [B]acchanal habuisse vellet. siqui
4. essent, qui sibi dicerent necesse esse Bacchanal habere, ei uti ad pr(aetorem) urbanum
5. Romam venirent, deque eis rebus, ubi eorum v[e]r[b]a audita essent, uti senatus
6. noster decerneret, dum ne minus senator[i]bus C adessent, [cum e]a res consuleretur.
7. Bacchas vir nequis adisse vellet civis Romanus neve nominis Latini neve sociorum
8. quisquam, nisi pr(aetorem) urbanum adissent, isque [d]e senatus sententia, dum ne
9. minus senatoribus C adessent, cum ea res consuleretur, iussisset. Ce[n]suere.
10. Sacerdos nequis uir esset. Magister neque uir neque mulier quaequam esset.

11. neve pecuniam quisquam eorum commune[m h] abuisse vellet. Neve magistratum,
12. neve pro magistratu, neque virum [neque mul]ierem qui[s]quam fecisse vellet,
13. neve post hac inter se coniuras[se nev]e convovisse neve conspondisse
14. neve compromesisse vellet, neve quisquam fidem inter sed dedisse vellet.
15. Sacra in occulto ne quisquam fecisse vellet. Neve in publico neve in
16. privato neve extra urbem sacra quisquam fecisse vellet, nisi
17. pr(aetorem) urbanum adiisset, isque de senatus sententia, dum ne minus
18. senatoribus C adessent, cum ea res consuleretur, iussisset. Censuere.
19. Homines plus V universi viri atque mulieres sacra ne quisquam
20. fecisse vellet, neve interibi viri plus duobus, mulieribus plus tribus
21. adfuisse vellent, nisi de pr(aetoris) urbani senatusque sententia, uti supra
22. scriptum est.» Haec uti in contioni edicatis ne minus trinum
23. nundinum, senatusque sententiam uti scientes essetis, eorum

24. sententia ita fuit: «Siqui essent, qui adversum ea fecissent, quam supra
25. scriptum est, eis rem capitalem faciendam censuere». Atque uti
26. hoc in tabulam ahenam incideretis, ita senatus aequum censuit,
27. utique eam figi iubeatis, ubi facillime nosci possit; atque
28. uti ea Bacchanalia, siqua sunt, extra quam siquid ibi sacri est,
29. (ita ut supra scriptum est) in diebus X, quibus vobis tabelae datae
30. erunt, faciatis uti dimota sint. In agro Teurano

2. Senatsbeslutning om Bacchanalierne

1. Quintus Marcius, Lucius' søn, og Spurius Postumius, Lucius' søn, der var konsuler, henvendte sig til senatet den 7. oktober,
2. ved Bellonas tempel. Marcus Claudius, Marcus' søn, og Lucius Valerius, Publius' søn, og Quintus Minucius, Gaius' søn, udgjorde komiteen til at udfærdige og aflægge rapport. Med hensyn til Bacchanalierne blev man enige om at give følgende instruktioner til vore allierede:
3. "Ingen af dem må eje et sted, hvor Bacchus-kulten bliver afholdt.
4. Hvis nogen af dem påberåber sig nødvendigheden af at eje sådan et sted, skal de komme til praetor urbanus i Rom, politidirektøren,
5. så skal senatet træffe afgørelse om disse forhold, når deres krav er blevet hørt,
6. forudsat at ikke mindre end 100 senatorer er tilstede, når sagen behandles.
7. Ingen mand kan blive bacchant, ejheller en romersk borger eller en latiner eller en af vores allierede,
8. medmindre de går til politidirektøren og han i overensstemmelse med senatets votum,

9. under forudsætning af at mindst 100 senatorer er til stede under drøftelsen, har givet lov til det. Dette er besluttet.
10. Ingen mand må være præst, ingen, hverken mand eller kvinde, må være embedsmand;
11. ejheller må nogen af dem bestyre et offentligt skatkammer;
12. ingen må udpege en mand eller kvinde til at være embedsmand eller handle som en sådan;
13. fra nu af må de ikke sætte stridigheder i gang blandt dem selv eller vække uorden,
14. fremsætte gensidige løfter eller aftaler eller indgå forpligtelser;
15. ingen må afholde religiøse ritualer i det skjulte.
16. Ingen må afholde de hellige riter offentligt, privat eller uden for byen,
17. medmindre han har henvendt sig til politidirektøren, og denne i overensstemmelse med senatets votum,
18. forudsat at mindst 100 senatorer er til stede under drøftelsen, har givet lov dertil. Dette er besluttet.
19. Ingen i en gruppe på mere end fem personer, mænd og kvinder, må afholde de hellige riter,
20. ejheller må der i den gruppe være mere end 2 mænd eller 3 kvinder,
21. medmindre det finder sted i overensstemmelse med politidirektørens og senatets tilladelse som skrevet

ovenfor.

22. Sørg for at man erklærer dette i forsamlingen i ikke mindre end tre markedsperioder.
23. For at man kan kende senatets opfattelse, lød dets afgørelse således:
24. Hvis der er nogen, der har handlet imod det, der er skrevet ovenfor,
25. har det besluttet, at der skal rejses anklage for kapitalforbrydelse imod dem;
26. senatet har med rette bestemt, at man skal indskrive dette på en bronzetavle
27. og anbringe den på et sted, hvor den er let at læse.
28. Sørg for at Bacchanalierne, såfremt der er nogen, - undtagen i det tilfælde, at der er involveret noget helligt i sagen, -
29. er opløst inden for ti dage, som det er skrevet ovenfor,
30. efter at denne skrivelse er overdraget til jer." Givet i Teuras distrikt.

3. Marcus Porcius Cato: De agricultura, CLX

Cato, 234 - 149 f. Kr., var en markant politiker i 2. årh. f. Kr. og forfatter til det ældste latinske prosaskrift inden for faglitteraturen, nemlig 'De agri cultura', på dansk 'Om landbrug', fra ca. 160 f. Kr., som giver et godt indblik i bøndernes livsvilkår på den tid.

1. Luxum siquod est, hac cantione sanum fiet.
2. Harundinem prende tibi viridem pede IIII aut quinque longam,
3. mediam diffinde,
4. et duo homines teneant ad coxendices.
5. Incipe cantare:
6. “motas uaeta daries dardares 6. trylleformular
astataries dissunapiter,”
- 6a. “mota sueta, daries dardares, astataries,
Dissiuvapiter”*
7. usque dum coeant.
8. Ferrum insuper iactato.
9. Ubi coierint et altera alteram tetigerint,
10. id manu prehende
11. et dextera sinistra praecide,
12. ad luxum aut ad fracturam alliga,
13. sanum fiet.
14. Et tamen cotidie cantato et luxato vel hoc modo:
15. “huat haut haut istasis tarsis ardanna bou
dannaustra.”
- 15a. “haut, haut, haut! Ista si stasis (= 15. trylleformular
sistas), ardannabon (= damnabo)
dann’ austra (= damna austeram)”.*

(Origo: Cato & Varro: *De re rustica*, in Loeb Clas. Libr., no. 283, London e.a., 1967 (rev. 1935)) (*Ernout, Alfred (1947). Recueil de Textes Latins Archaïques (in French and Latin). Paris: Librairie C. Klincksieck. pp. 128-129.*)

*6a, 15a: D. Flach: Marcus Porcius Cato: *Über den Ackerbau*,
Wiesbaden 2005

3. Cato: *Om landbruget*, CLX

1. Hvis der er en forstuvning, så vil den blive helbredt med denne trylleformular.
2. Tag et grønt (= friskt) siv, fire eller fem fod langt,
3. del det midt over,
4. og lad to mand holde det mod hhv. højre og venstre hofte.
5. Begynd så at fremsige formularen:
6. "Motas...",
- 6a. "Sæt dem på sædvanlig vis i bevægelse, givende gunst og ydende bistand, Gudernes Fader Jupiter!"
7. indtil de når sammen.
8. Lad en kniv hænge over dem dér,
9. hvor de støder sammen og rører hinanden;
10. hold det i hånden,
11. og skær den højre og den venstre side af;
12. bind det nu sammen på forstuvningen eller benbruddet,
13. og det vil blive helbredt.

14. Men fremfør den alligevel dagligt, og gentag den gerne, hvis det drejer sig om en forstuvning, på denne måde:

15. "Huat haut..."

15a. "Nej, nej, nej! Hvis du bringer denne (= helbredelsesproces) til standsning, vil jeg lide bitre smerter."

4. Marcus Porcius Cato: De agricultura, LXXXIII

1. Votum pro bubus, uti valeant, sic facito.
2. Marti Silvano in silva interdus in capita singula boum votum facito.
3. Farris libra III et lardi pondo IIII semis et
pulpae pondo IIII semis, vini sextario III, id
in unum vas liceto coicere,
3. 3 pund mel, 4½
pund bacon,
4½ pund fars, 3
sekstarii vin
4. et vinum item in unum vas liceto coicere.
5. Eam rem divinam vel servus vel liber licebit faciat.
6. Ubi res divina facta erit, statim ibidem consumito.
7. Mulier ad eam rem divinam ne adsit neve videat quo modo fiat.
8. Hoc votum in annos singulos, si voles, licebit vovere.

(Origo: Cato & Varro: *De re rustica*, in Loeb Clas. Libr., no. 283, London e.a., 1967 (rev. 1935))

4. Cato: Om landbruget, LXXXIII

1. Fremfør en bøn for okserne på følgende måde, så at de får styrke:
2. Fremfør bønnen for skovguden Mars om dagen i en skov for hvert enkelt stykke kvæg.
3. 3 pund mel, $4\frac{1}{2}$ pund bacon, $4\frac{1}{2}$ pund fars, $1\frac{1}{2}$ liter vin, det er tilladt at hælde det op i ét kar,
4. og det er ligeledes tilladt at hælde vinen op i ét kar.
5. Det vil være tilladt, at enten en slave eller en fri mand udfører den guddommelige handling.
6. Når den guddommelige ceremoni er udført, skal du straks lade offergaven fortære sammesteds.
7. Der må ikke være en kvinde til stede ved den religiøse handling, ej heller må hun se, hvordan den foregår.
8. Hvis du vil udføre denne bøn år for år, så er det tilladt.

5. Varro: De lingua Latina, VII 6 - 12 om 'templum'

Marcus Terentius Varro levede fra 116 - 27 f. Kr. og var en lærd fagvidenskabelig forfatter med en stor produktion bag sig. I sit værk 'De lingua Latina' fra 45/44 f. Kr. skriver han om ordenes etymologi i bøgerne 2 til 7.

6. ... Templum tribus modis dicitur: ab natura, ab auspicando, a similitudine: ab natura in caelo, ab auspiciis in terra, a similitudine sub terra. ...

7. Quaque intuiti erant oculi, a tuendo primo templum dictum: quocirca caelum qua attuimur dictum templum. ...

Eius templi partes quattuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem.

8. In terris dictum templum locus augurii aut auspicii causa quibusdam conceptis verbis finitus. Concipitur verbis non isdem usque quaque; in Arce sic:

Original tekst:

"Templa tescaque me ita sunt, quoad ego ea rite lingua nuncupavero.

Olla vera arbor quinquarum est, quam me sentio dixisse, templum tescumque me esto in sinistrum.

Olla vera arbor quinquarum est, quam me sentio dixisse, templum tescumque me esto in dextrum. Inter ea

con regione conspiciuntur, utique ea rite dixisse
me sensi.”